

Макушев П. В.,
кандидат юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
Дніпропетровського гуманітарного університету

Лавренко Н. В.,
студентка V курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

AGREEMENT ON LEGAL ASSISTANCE AS AN INTEGRAL COMPONENT OF THE RULE OF LAW IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню договору надання правової допомоги як складової частини верховенства права в Україні. Виявлено правову природу договору про надання правової допомоги, особливості його змісту та предмету, ознак, принципів побудови. Автором було проаналізовано права та обов'язки суб'єктів правовідносин за договором про надання послуг, визначено існуючі неточності в його законодавчому трактуванні та окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: *правова допомога, договір про надання правової допомоги, адвокат, юридична консультація, довіритель, зміст договору, предмет договору, підстави припинення договору.*

Стаття посвящена исследованию договора оказания правовой помощи как составной части верховенства права в Украине. Выявлена правовая природа договора о предоставлении правовой помощи, особенности его содержания и предмета, признаков, принципов построения. Автором были проанализированы права и обязанности субъектов правоотношений по договору об оказании услуг, определены существующие неточности в его законодательной трактовке и намечены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: *правовая помощь, договор об оказании правовой помощи, адвокат, юридическая консультация, доверитель, содержание договора, предмет договора, основания для прекращения договора.*

Article is devoted to a research of the contract of rendering legal aid as component of the rule of law in Ukraine. It is revealed the legal nature of the contract on providing legal aid, feature of its contents and a subject, signs, the principles of construction. The author analysed the rights and obligations of subjects of legal relationship for the contract on rendering services, the existing inaccuracies in its legislative to a treatment are defined and prospects of further researches are planned.

Key words: *legal aid, contract on rendering legal aid, lawyer, legal consultation, principal, contents of the contract, subject of the contract, bases for termination of the contract.*

Демократизація українського суспільства сьогодні не може відбуватися без надання правової допомоги фізичним та юридичним особам. У результаті суспільних викликів значно збільшилася кількість суб'єктів, що надають та бажають отримати правову допомогу, а також необхідність закріплення їх прав та обов'язків у договорі про надання правової допомоги.

У Цивільному Кодексі України закріплені позитивні положення про свободу укладення договорів і про надання правової допомоги. Однак наше законодавство не надає правової моделі, яка б могла ефективно регулювати відносини щодо надання правової допомоги.

Життя кожної успішної людини неможливо без звернення за допомогою до юристів. Цивілізований спосіб ведення бізнесу, забезпечення життєдіяльності, захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб передбачає необхідність професійного юридичного супроводу кожного етапу господарської та іншої діяльності. Тому юридичні особи і фізичні особи з метою захисту своїх прав та інтересів дедалі частіше почали звертатися за правовою (юридич-

ною) допомогою до компаній, які надають юридичні послуги на професійній основі.

Конституція України закріплює право кожного на правову допомогу. Однак інші нормативно-правові акти поряд із правовою допомогою вживають терміни «юридична допомога», «юридична послуга», «захист». Використовуючи зазначені терміни, науковці та практики юридичної сфери часто ототожнюють їх, не з'ясовуючи змісту кожного. Такий підхід хибно змінює уявлення щодо цілісності системи юридичної допомоги, окресленої законодавчим регулюванням її надання та забезпечення. Цивільно-правове регулювання договору про надання юридичної допомоги за законодавством України є актуальним питанням і з теоретичної, і з практичної точок зору.

Особливості надання правової допомоги та, власне, сам договір про надання юридичної допомоги досліджувало багато вчених-цивілістів, серед яких варто назвати: Ч.Н. Азімова, С.М. Бервено, М.І. Брагінського, С.Н. Братуся, В.А. Васильєву, В.В. Вітрянського, Н.Ю. Голубєву, М.В. Гордона, О.В. Дзеру, А.С. Довгерта, О.С. Іоффе, А.Ю. Кабалкіна, К.А. Карчевського, К.Г. Книгіна, О.А. Красав-

чикова, М.В. Крогова, Н.С. Кузнецову, В.С.Личко, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Д.І. Мейсера, В.А. Ойгензіхта, В.Г. Олюху, Г.А. Осетинську, Н.О. Саніахметову, М.М. Сібільову, Е.А. Суханова, Ю.К. Толстого, Р.Ю. Ханік-Посполітак, Є.О. Харитонову, Я.М. Шевченко, С.С. Шевчук, Е.Д. Шешеніна, Р.Б. Шишкіна, О.М. Щуковську та інших дослідників.

Метою дослідження є комплексний аналіз договору про надання юридичної допомоги як невід'ємної складової частини верховенства права в Україні.

У зв'язку з поставленою метою вирішувалися такі завдання:

1) здійснити аналіз огляду літератури та розкрити особливості договору про надання юридичної допомоги;

2) визначити поняття і місце договору на надання юридичної допомоги в системі цивільно-правових договорів.

Методи дослідження: історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, аналізу та синтезу, логіко-юридичний.

Першими дослідниками правових відносин, що виникають з договору про надання юридичної допомоги, в радянському та сучасному українському цивільному праві були такі вчені-юристи, як А.М. Баранов, А.М. Бірюкова, М.І. Брагінський, С.Д. Гусарев, В.С. Личко, П.Г. Марфіцин, Г.В. Плахотник, Ю.Г. Рябчиць, М.В. Удод та ін., праці яких і до цього часу є основним підґрунтям для науковців та практиків у вирішенні питань стосовно договорів надання юридичної допомоги та принципів відповідальності учасників вищезазначених правовідносин за неналежне виконання зобов'язань.

Огляд літератури дозволив дійти висновку про те, що попри значну увагу науковців до означеної проблеми, цивільним законодавством України, а також іншими нормативними актами саме поняття «правова допомога» не надано. Аналіз нормативно-правових актів та праць учених-цивілістів дав змогу побачити, що правова допомога є ширшим поняттям від поняття «юридична допомога», яке є вужчим поняттям (правова допомога охоплює всі види юридичної допомоги) [4, с. 85].

Визначаючи співвідношення правової та юридичної допомоги, можна говорити про ціле та частину, оскільки правова допомога перебуває в системі правил поведінки, які є загальнообов'язковими, формально визначеними, їх встановлює, охороняє і гарантує держава для регуляції найважливіших суспільних відносин, а її основою є адресність надання конкретній особі, в якій потреби в такій допомозі можуть бути одночасно в декількох правових площинах.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає укладення між адвокатом та клієнтом договору про надання правової допомоги [2]. Однак детально даний вид договорів регламентують «Правила адвокатської етики», затверджені Установчим З'їздом адвокатів України

17.11.2012. Даний нормативно-правовий акт є обов'язковим для осіб, що працюють адвока-

тами, в ньому міститься текст адвокатської присяги [7, с. 120].

Згідно з вказаними Правилами угода про надання правової допомоги є договором (контрактом), згідно з яким одна сторона – адвокат, що практикує індивідуально, або адвокатське об'єднання – приймає на себе доручення іншої сторони – клієнта (або його представника) – про надання клієнту юридичної допомоги обумовленого ним виду в інтересах клієнта на умовах, передбачених угодою, а інша сторона – клієнт (або його представник) – зобов'язується сплатити гонорар за дії адвоката з надання правової допомоги, а також у випадку необхідності – фактичні витрати, пов'язані з виконанням угоди (договором) [7, с. 130].

Дослідники С.Я. Фурса та Є.І. Фурса вважають, що основний зміст правовідносин між адвокатом та клієнтом складає правова допомога особі, підставою надання якої є домовленість про оплату послуг адвоката. Договір повинен містити положення про обсяг повноважень адвоката щодо участі в цивільній справі, умови договору про представництво та передбачати відповідальність, яку буде нести адвокат у разі неналежного виконання ним обов'язків, взятих на себе за договором» [9, с. 25].

Згідно з договором про надання правової допомоги виникають, змінюються та припиняються цивільні права та юридичні обов'язки його суб'єктів, у ньому конкретизується їхній зміст, визначаються види забезпечення виконання зазначених зобов'язань.

Складовою частиною правової допомоги є безоплатна правова допомога, яка відповідно до зазначеного закону визначається як правова допомога, що гарантується державою і яка повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [4, с. 85].

Кваліфікована правова допомога характеризується процесом надання такої допомоги фахівцями в галузі права, що спрямована на досягнення бажаного результату шляхом правильного трактування фахівцями в галузі права та застосування ними правових норм, виявлення юридичної грамотності під час складання процесуальних документів, недопущення юридичних помилок, прийняття своєчасних і законних рішень. Обов'язковим елементом поняття кваліфікованої правової допомоги є вимога дотримання фахівцями в галузі права професійних норм та юридичної грамотності, на підставі чого є необхідність нормативно-правового закріплення загальних правил, прав та обов'язків фахівців у галузі права (адвокати, нотаріуси тощо), які мають право надавати юридичну допомогу [4, с. 86].

Договір про надання правової допомоги сьогодні має дуже широке застосування. Він використовується всюди, де йдеться про вчинення дій чи здійснення певної діяльності юридичного характеру: надання консультацій (усних чи письмових) з правових питань, підготовка правових висновків, складання різних юридичних документів (заяв, скарг тощо), здійснення представництва інтересів фізич-

них або юридичних осіб у судах, надання правових рекомендацій тощо. Причому зазначену юридичну конструкцію – договір про надання юридичної допомоги – суб'єкти надання юридичної допомоги використовують нерідко незалежно від результату їхніх дій (діяльності): чи має він матеріальну форму, окрему від самих дій, чи виражається лише в певному корисному ефекті, що споживає замовник (клієнт) під час їх здійснення. Як наслідок – неправильне застосування норм ЦК України, а саме глав 61 та 63. Зазначена обставина зумовлена тим, що уявлення про договір щодо надання юридичної допомоги не завжди є однозначним. Це виражається у відсутності єдиної думки відносно суті предмета договору, співвідношення його із суміжними договорами, розподілу ризиків різного роду між сторонами названого договору, випадків прояву «подвійності» цього договору [1, с. 201].

У сучасному цивільному законодавстві України договір про надання юридичної допомоги окремо не виділяється. Сам термін «договір» у цивільному праві є багатозначним: він охоплює такі правові явища, як юридичний факт (правочин), породжене ним правовідношення і письмовий документ, в якому закріплюється факт установа між сторонами зобов'язального правовідношення. Кваліфікована юридична допомога характеризується процесом надання такої допомоги фахівцями в галузі права, що спрямована на досягнення бажаного результату шляхом правильного трактування фахівцями в галузі права та застосування ними правових норм, виявлення юридичної грамотності під час складання процесуальних документів, недопущення юридичних помилок, прийняття своєчасних і законних рішень. Обов'язковим елементом поняття кваліфікованої юридичної допомоги є вимога дотримання фахівцями в галузі права професійних норм та юридичної грамотності, на підставі чого є необхідність нормативно-правового закріплення загальних правил, прав та обов'язків фахівців у галузі права (адвокати, нотаріуси тощо), які мають право надавати юридичну допомогу.

За своєю правовою природою угоду про надання юридичної допомоги можна кваліфікувати як договір надання послуг або в якості договору доручення в залежності від характеру прийнятих на себе юристом зобов'язань [1, с. 206].

Так, якщо предметом договору виступає виконання юристом певних дій або здійснення певної діяльності (наприклад, консультування, підготовка проектів документів, участь у переговорах на боці клієнта і т.п.), таку угоду слід віднести до договору платного надання послуг.

У разі, коли предметом договору виступає виконання юристом від імені і за рахунок клієнта певних юридичних дій, у результаті чого всі права та обов'язки виникають у клієнта як довірителя (наприклад, представництво в судах, реєстраційних, патентних і антимонопольних відомствах, в інших державних органах для здійснення в інтересах клієнта за його дорученням юридично значущих дій),

таку угоду слід розглядати як договір доручення [2, с. 296].

На практиці суди ніколи не вдаються у вивчення відмінних рис обох договірних конструкцій, якщо тільки предметом спору не є суперечки щодо договору про надання правової допомоги, де від належного розгляду правових норм залежить правильне вирішення суперечки. Замовник, вигравши змагання з відповідачем, може представити договір про надання юридичної допомоги для підтвердження своїх судових витрат по справі. У цьому випадку не має особливого значення правова природа укладеного договору, якщо з його змісту впливає вид і перелік виконаних заходів, узгоджена вартість, платіжними документами підтверджується факт здійсненої оплати.

У подібній ситуації під час вирішення питання про судові витрати визначення правової природи такого договору не входить у предмет судового дослідження. Тому навіть якщо договір, предметом якого виступає судове представництво, сторони позначили як договір надання послуг, це ніяк не вплине на стягнення на користь замовника грошей.

Отже, за правовою природою договір надання правової допомоги є змішаним договором, що містить елементи декількох різних договорів відносно однієї мети, який має абсолютний характер правовідносин між фахівцем у галузі права та замовником, тобто «довірителем», що передбачає зобов'язання фахівця в галузі права надати кваліфіковану юридичну допомогу замовникові, а зобов'язання останнього, як правило, – сплатити за цю допомогу [8, с. 158].

Кваліфікована юридична допомога характеризується процесом надання такої допомоги фахівцями в галузі права, що спрямована на досягнення бажаного результату шляхом правильного трактування фахівцями в галузі права та застосування ними правових норм, виявлення юридичної грамотності під час складання процесуальних документів, недопущення юридичних помилок, прийняття своєчасних і законних рішень [8, с. 160].

Проблема визначення критеріїв поділу договорів про надання юридичної допомоги в цивільній сфері зумовлюється такими обставинами, як: постійне виникнення нових видів юридичної допомоги; відсутність єдиного підходу в розумінні особливостей юридичної допомоги як правової категорії; відсутність загальноприйнятого підходу до номенклатури (переліку) видів юридичної допомоги в залежності від сфери цивільної діяльності; відсутність належної нормативно-правової регламентації договорів про надання юридичної допомоги в цивільно-правовій сфері.

На підставі аналізу юридичної літератури та законодавства ми пропонуємо класифікацію договорів про надання юридичної допомоги за формою, змістом та дією: договори про надання оплатної юридичної допомоги; договори про надання безоплатної юридичної допомоги; договори про надання юридичної допомоги у формі юридичного консультування

та інформування; договори про надання юридичної допомоги у формі професійного представництва; договори про надання юридичної допомоги у формі процесуального представництва; договори про надання юридичної допомоги у формі захисту.

Згідно з п. 2 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» якісна юридична допомога має відповідати таким ознакам: 1) здійснюватися на професійній основі (тільки за наявності вищої юридичної освіти); 2) особами, які отримали статус адвоката в установленому законом порядку; 3) з метою захисту прав, свобод і інтересів юридичних і фізичних осіб, а також забезпечення їм доступу до правосуддя.

Фахівець у галузі права (юрист-фахівець) та/чи адвокат зобов'язаний: учиняти дії з надання кваліфікованої юридичної допомоги за завданням замовника відповідно до його потреб; з урахуванням характеру зв'язку особисто виконувати доручення, що дав йому клієнт; на вимогу довірителя інформувати про хід виконання доручення; надавати звіт, якщо це передбачено умовами договору, про виконання послуги, в тому числі з наданням виправдувальних документів, що підтверджують ті чи інші витрати фахівця в галузі права (юриста-фахівця) та/чи адвоката; додатковим обов'язком може бути і повернення документів, інформації, що міститься на матеріальних носіях, переданих фахівцеві в галузі права (юристу-фахівцеві) та/чи адвокату для надання юридичної допомоги, в тому числі на нього покладаються обов'язки, що визначаються відповідним професійним статусом [11, с. 367].

Довіритель зобов'язаний: надати необхідну інформацію з метою виконання доручення; оплатити узгоджену винагороду фахівцеві в галузі права (юристу-фахівцеві) та/чи адвокату, компенсувати витрати, пов'язані з виконанням доручення, приймати виконання за договором; та інше, передбачене домовленістю сторін. Зроблено висновок, що предметом договору про надання юридичної допомоги є дії з надання кваліфікованої юридичної допомоги, спрямовані на реалізацію, охорону і захист прав та інтересів особи та досягнення згоди між виконавцем (фахівець у галузі права) та замовником (фізична або юридична особа), який потребує юридичної допомоги, про характер, зміст, обсяг взаємних дій, щодо яких устанавлюються взаємні права та обов'язки після укладення договору про надання юридичної допомоги (правочин) [11, с. 368].

За договором про надання юридичної допомоги одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати допомогу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену допомогу, у разі якщо договором не встановлено інше. Порядок укладання договору визначається ст. 638 ЦК України і передбачає наявність двох етапів (стадій) у процесі укладання договору: 1) пропозиція однієї сторони звернена до іншої щодо вступу в договірні відносини (оферта); 2)

прийняття пропозиції іншою стороною (акцепт). За загальним правилом договір визнається укладеним у момент отримання акцепту особою, яка направила оферту. Якщо ж згідно із законом потрібна передача майна або державна реєстрація договору, він визнається укладеним з моменту такої передачі або реєстрації (ст. 640 ЦК України). Під час укладення договору надання юридичної допомоги важливе значення має визначення моменту виникнення договірної зв'язку. Факт наявності договірної зв'язку важливий не сам по собі, а остільки, оскільки він породжує ті правові наслідки, на які мають право розраховувати сторони договору [9, с. 306].

Якщо відбулося укладення договору в письмовій формі (шляхом укладання правочину), то є вагомий підстави для визначеності прав і обов'язків, стійкості відносин, гарантованої відповідальності сторін за договором, у чому зацікавлений громадянський оборот, і тут факт наявності договірних відносин визначити неважко. Дуже важливо, щоб на законодавчому рівні було закріплено право юриста-фахівця та/або адвоката укласти в усній формі договір про надання юридичної допомоги, здійснення захисту чи представництва в разі, коли укладення письмового договору є неможливим, а особа потребує невідкладного надання правової допомоги.

У договорі з адвокатом або іншою особою, що надає юридичну допомогу, клієнту слід чітко обумовити ті послуги, які він за свої гроші хоче отримати.

Якщо це, наприклад, ведення цивільної справи в суді, в угоді потрібно вказати:

1) що включає в себе послуга судового представництва. Наприклад, складання процесуальних документів та подача їх до суду, прийняття участі у всіх судових засіданнях;

2) про які стадії розгляду справи йдеться – представництво в суді першої, апеляційної, касаційної чи наглядової інстанцій;

3) чи входять у предмет договору представництво та захист інтересів клієнта під час перегляду справи за новими або нововиявленими обставинами, на стадії виконавчого провадження. Справа в тому, що обов'язок виконавця надати відповідні послуги не передбачається, він повинен бути прямо передбаченим в угоді з ним [6, с. 497].

У ході провадження в справі може виникнути необхідність збору доказів, підбору експертних організацій і виконання інших дій, у зв'язку із чим клієнту самому, виходячи із специфіки своєї справи, слід обумовити з майбутнім захисником всі нюанси, закріпивши досягнуті домовленості в угоді. Під час складання даного документа потрібно не обмежуватися формулюваннями загального характеру, а вказувати конкретні дії, які зобов'язаний вчинити виконавець в інтересах замовника, щоб у клієнта було право вимагати їх надання із застосуванням узгоджених у договорі заходів відповідальності за їх порушення, а не обов'язок доводити, що необхідність виконання тих чи інших операцій передбачалася за характером прийнятого юристом на себе доручення і виходила з його специфіки.

За цивільним законодавством України підставами для припинення договору надання юридичної допомоги слугують на загальних засадах угода сторін, істотне порушення договору або інші обставини, передбачені законом чи договором. Припинити або змінити можна тільки такий договір, який визнається дійсним. У випадку припинення договору надання юридичної допомоги за угодою сторін підстави такої угоди мають правове значення лише для визначення наслідків розірвання або зміни договору, але не для оцінки законності угоди сторін. Обов'язковою умовою зміни або розірвання договору в судовому порядку на вимогу однієї із сторін є дотримання спеціальної досудової процедури врегулювання спору безпосередньо між сторонами договору [6, с. 498].

Характеризуючи договір про надання юридичної допомоги, не можна не згадати таку ознаку, як фідучіарність. Конфіденційність відносин між адвокатом і клієнтом зумовлена не тільки тим, що довіритель повідомляє адвокату відомості про своє особисте життя або відомості, що становлять комерційну таємницю, а й тим, що між ними складаються довірчі відносини, в силу яких обидві сторони припускають, що інша сторона діє розумно і сумлінно. Стосовно вибору адвоката теж діють певні критерії: поради знайомих, наприклад колишніх клієнтів, ділова репутація, спеціалізація адвоката, інколи навіть поради посадових осіб суду чи державних органів, які приймають до розгляду заяву чи позовну заяву. Цьому сприяє те, що в приміщеннях судів розташовані адвокатські контори, що, з одного боку, наближує правову допомогу до тих, хто її потребує, і сприяє доступності, а з другого, – може сприяти корупції [10, с. 25].

Договір про надання юридичної допомоги має застосовуватися у випадках, коли: 1) дії (діяльність)

суб'єкта здійснення юридичної практики безпосередньо спрямовані на замовника; 2) результат дій (діяльності) виконавця є невіддільним від самого процесу їх учинення (здійснення) та споживається замовником безпосередньо в процесі здійснення такої діяльності (вчинення дій); 3) результат дій (діяльності) суб'єкта, що здійснює діяльність у сфері права, не має уречевленого, упредметненого виразу (форми).

Таким чином, питання про вид договору, що регулює відносини адвоката та клієнта, є сьогодні одним із спірних у теорії і найбільше потребує точного визначення на практиці. У результаті невизначеності на законодавчому рівні виду договору, загальних норм, які підлягають застосуванню у взаєминах адвоката і клієнта, виникає ряд проблем у вигляді порушення прав як клієнта, так і адвоката, неоднозначної судової практики, протиріччя між позицією адвокатської спільноти і судових органів, непрозорості діяльності адвоката.

У результаті того, що не визначений вид договору, до вказаного договору застосовуються загальні норми, що регулюють договір надання послуг або доручення, і права клієнта і адвоката виявляються порушеними.

Договір про надання правової допомоги регулює взаємовідносини між адвокатом (чи іншою особою, яка надає правову допомогу) та клієнтом, у ньому визначені права та обов'язки кожної зі сторін, чим передбачений захист конституційних прав кожного суб'єкта даних правовідносин. Потребують подальшого дослідження особливості надання платної та безоплатної правової допомоги за даним договором та порівняння вітчизняного законодавства щодо надання правової допомоги за договором із досвідом європейського законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бервено С.М. Проблеми договірної права України. Монографія / С.М. Бервено. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>.
3. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – Ст. 577.
4. Павліш П.В. Правова природа договору про надання юридичних послуг за законодавством України / П.В. Павліш // Римське право і сучасність: матеріали міжнар. наук. конф., 29 травня 2015 р., м. Одеса. – О. : Фенікс, 2015. – С. 81–86.
5. Павліш П.В. Поняття договору надання юридичних послуг та його місце в системі цивільно-правових договорів / П.В. Павліш // Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. – 2015. – Вип. 18. – С. 139–144.
6. Павліш П.В. Поняття договору надання юридичних послуг за законодавством України / П.В. Павліш // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : матеріали міжнар. 18 наук.-практ. конф., 15–16 травня 2015 р., м. Одеса. – О. : Юрид. літ., 2015. – С. 497–499.
7. Правила адвокатської етики // Юридичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 119–136.
8. Сібільов М.М. Акти цивільного законодавства і договір / М.М. Сібільов // Методологія приватного права: Зб. наук. праць (за матер. наук.-теорет. конф., м. Київ, 3 травня 2003 р.) / Редкол. О.Д. Крупчан та ін. – К. : Юрінком Інтер. – С. 158–163.
9. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Адвокат у цивільному процесі: науково-практичний посібник / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса. – К. : КНТ, 2006. – 448 с.
10. Шуковская О.М. Правовое регулирование деятельности по оказанию правовых услуг : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О.М. Шуковская. – Санкт-Петербург, 2001. – С. 24–25.
11. Ярошевська Г.М. Договір про надання юридичних послуг: особливості правової моделі / Г.М. Ярошевська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – Вип. 37. – С. 367–376.